

8- Maddî olan bir şey, kesafeti ne kadar fazla olursa o nisbette ince ve gizli şeyleri göremez...

İ'lem eyyühe'l-aziz! Maddî olan bir şey, kesafeti ne kadar fazla olursa o nisbette ince ve gizli şeyleri göremez ve onları idrakten kâsırdır. Fakat nur ve nurani şeyler, ne kadar nuraniyette terakki ederse o nisbette ince ve gizli şeylere nüfuzu tam ve keskin olur. Ve keza ne kadar latîf olursa o derecede maddiyatın içlerini keşfeder (Röntgen şuâi gibi). Mümkünatta mesele bu

merkezde ise Vâcib, Vâhid olan Nuru'l-Envar ne derece نَافِذُ الْخَفَايَا عَالِمِ

بالْأَسْرَارِ olacağı, bir derece anlaşıldı. Öyle ise azameti, tam manasıyla ihata, nüfuz, şumulü iktiza ve istilzam eder.

İ'lem eyyühe'l-aziz! Maddî olan bir şey, kesafeti ne kadar fazla olursa o nisbette ince ve gizli şeyleri göremez ve onları idrakten kâsırdır.

Maddî şey, cisimli ve yoğun olan şey demektir. “**Kesafet**” ise yoğunluk, katılık, kalınlık ve maddî ağırlık manasına gelir. Bir şey ne kadar katı, kaba ve kesif olursa, o kadar ince şeyleri anlamakta ve görmekte yetersiz kalır. Mesela taşın içinden ışık geçmez; kalın bir duvar arkasındaki şeyi göstermez; kurşun levha röntgen ışınını bile büyük ölçüde keser. Demek maddî yoğunluk arttıkça nüfuz azalır.

Kalın bir duvar düşünelim. Duvar kesif olduğu için arkasındaki insanı göremezsin. Ses belki biraz geçer, ışık geçmez, göz hiç nüfuz edemez. Fakat cam daha latif olduğu için ışığı geçirir. Hava daha latif olduğu için hem ışığın hem sesin geçmesine vesile olur. Demek madde kabalaştıkça perde olur; latifleşince perde olmaktan çıkar.

“O nisbette ince ve gizli şeyleri göremez...”

Kesif varlıklar ince, latif ve gizli şeyleri idrak edemez. Mesela çıplak gözle mikrop görülmez; çünkü gözün görme sınırı vardır. İnsan kulağı her frekansı işitmez; çünkü işitme sınırı vardır. El, atomları hissedemez; çünkü dokunma duyusu kaba ölçekte çalışır. Yani maddî

duyularımız sınırlıdır, gizli ve ince hakikatleri kavramakta eksiktir.

İnsan Gözü Misali

İnsan gözü bir dağı, bir ağacı, bir insanı görür; fakat hücrenin içindeki organelleri göremez. DNA'yı göremez. Atomları göremez. Bir mikrobun detayını göremez. Bu, görülecek şeylerin yokluğundan değil, gözün maddî ve sınırlı oluşundandır. Demek kusur gizli şeyde değil; göremeyen cihazdadır.

“Ve onları idrakten kâsırdır.”

“Kâsır” yetersiz, eksik, ulaşamayan demektir. Yani maddî ve kesif olan şey, ince hakikatleri kavramakta aciz kalır. Nasıl ki kaba bir kürekle iğne deliğini temizleyemezsin; kalın bir eldivenle ince bir iğneyi rahat tutamazsın; kaba bir aletle mikroskobik ölçekte işlem yapamazsın. Çünkü aletin kabalığı, ince işe mâni olur.

Kaba Alet Misali

Bir kuyumcu, ince bir yüzük taşını yerleştirirken kazma kullanmaz. Çünkü kazma kaba bir alettir. O işe ince pens, büyüteç ve hassas el lazımdır. Aynen öyle de kesif maddî vasıtalar, ince ve gizli şeyleri kavramakta yetersizdir. İnce şeyi anlamak için daha latif, daha hassas, daha nüfuz edici bir vasıta gerekir.

Fakat nur ve nurani şeyler, ne kadar nuraniyette terakki ederse o nisbette ince ve gizli şeylere nüfuzu tam ve keskin olur.

Burada Üstad zıt tarafı gösteriyor. Nur ve nuranî şeyler, maddî ve kesif şeyler gibi değildir. Nurun tabiatında yayılmak, açmak, göstermek ve nüfuz etmek vardır. Işık karanlığı açar, görünmeyeni görünür kılar. Bilgi de bir çeşit manevi nurdur; cehaletin karanlığını giderir. Bu yüzden nuranîlik arttıkça idrak kuvvetlenir.

Işık Misali

Karanlık bir odada eşyalar vardır ama görünmez. Bir mum yakarsın, bazı şeyler görünür. Daha kuvvetli bir lamba yakarsın, odanın her köşesi aydınlanır. Daha keskin bir ışık kullanırsın, daha ince ayrıntılar ortaya çıkar. Demek nur arttıkça gizlilik azalır, açıklık artar.

“Ne kadar nuraniyette terakki ederse...”

Bir şey ne kadar nuranîleşirse, yani maddî kabalıktan ne kadar uzaklaşıp latiflik ve açıklık kazanırsa, o kadar ince şeylere ulaşır. Mesela normal ışık gözle görünen şeyleri gösterir. Mikroskop ışığı hücreleri gösterir. Röntgen ışını bedenin içini gösterir. Daha ileri ışınlar atom altı seviyelerde bilgi verir. Her biri bir önceki maddî perdenin arkasına geçer.

Teknoloji Misali

Çıplak göz deriyi görür. Doktor muayenede dış alametleri fark eder. Röntgen kemikleri gösterir. MR yumuşak dokular hakkında bilgi verir. Mikroskop hücreleri açar. Elektron mikroskobu daha küçük yapıları gösterir. Demek araç daha latif ve nüfuz edici oldukça, gizli şeyler açığa çıkar.

“O nisbette ince ve gizli şeylere nüfuzu tam ve keskin olur.”

Nüfuz, bir şeyin içine işlemek, perdeyi aşmak, görünmeyene ulaşmak demektir. Nuraniyet arttıkça nüfuz da artar. Göz duvarın arkasını göremez; ama bazı ışınlar maddî engelleri aşabilir. İnsan kulağı kalbin sesini doğrudan işitmez; fakat hassas cihazlar o titreşimi yakalar. Demek latiflik, gizli şeylere ulaşmayı kolaylaştırır.

Keskin Nazar Misali

Bir çocuk kumaşa bakar, sadece rengini görür. Bir terzi aynı kumaşa bakar, dokumasını, kalitesini, kesimini ve kusurunu anlar. Bir uzman daha ince bakar, ipliğin yapısını fark eder. Burada göz aynı göz gibi görünür ama idrak seviyesi farklıdır. Nuranîlik ve ilim arttıkça bakış keskinleşir, gizli manalar açılır.

Ve keza ne kadar latîf olursa o derecede maddiyatın içlerini keşfeder (Röntgen şuâî gibi).

“Latîf” ince, nazik, yoğunluğu az, engellerden kolay geçen şey demektir. Hava sudan latiftir; ışık havadan daha latif kabul edilir; mana ise maddeden daha latiftir. Bir şey ne kadar latif olursa, kaba maddelerin içine o kadar kolay nüfuz eder.

Latif şeyler, maddî şeylerin dış yüzünde kalmaz; iç taraflarına kadar ulaşır. İnsan bedene dıştan bakınca sadece deriyi görür. Röntgen ise kemikleri gösterir. Ultrason iç organları gösterir. Mikroskop hücrenin içini açar. Demek latif ve hassas vasıtalar, maddî kabuğun arkasındaki gizli düzeni keşfeder.

Üstad özellikle “Röntgen şuâî gibi” diyor. Çünkü röntgen ışını bedenin dış yüzünde kalmaz; derinin, etin, bazı yumuşak dokuların arkasından geçerek kemiği görünür hâle getirir. İnsan gözü için kapalı olan şey, röntgen için kapalı değildir. Bu misal, maddî âlemde bile “daha latif olan daha çok nüfuz eder” kaidelerini gösterir.

Mümkinatta mesele bu merkezde ise Vâcib, Vâhid olan Nuru’l-Envar ne

derece نَافِذُ الْخَفَايَا عَالِمٌ بِالْأَسْرَارِ olacağı, bir derece anlaşıldı.

“Mümkinat”, yaratılmış olan, varlığı mümkün olan, yani Allah’ın yaratmasıyla var olan bütün mahlûkat demektir. Üstad diyor ki: Yaratılmışlar âleminde bile durum böyleyse; yani maddî şey kabalaştıkça göremez, nuranî ve latif şey inceldikçe nüfuz eder ve gizliyi keşfederse, artık yaratılmış olmayan, varlığı zorunlu olan Allah hakkında meseleyi düşün.

Bir binanın birinci katından az şey görünür. Daha yukarı çıkarsın, görüş alanın genişler. Tepeye çıkarsın, bütün şehir önüne serilir. Uçağa çıkarsın, şehirler görünür. Uydu seviyesine çıkarsın, kıtalar görünür. Mümkinat içinde yükseldikçe görüş genişliyorsen, Vacibü’l-Vücut olan Allah’ın ilmini hiçbir ölçüyle sınırlamak mümkün değildir.

“Vâcib, Vâhid olan Nuru’l-Envar...”

“Vâcib”, varlığı zorunlu olan, var olmak için hiçbir sebebe muhtaç olmayan Allah demektir. “Vâhid”, bir olan, ortağı bulunmayan demektir. “Nuru’l-Envar” ise nurların nuru demektir. Bütün maddî ve manevî nurlar O’nun yaratmasıyla vardır. Güneşin nuru, aklın nuru, imanın nuru, vahyin nuru, ilmin nuru hep O’nun ihsanıdır. Böyle olunca, yaratılmış nurlarda bulunan nüfuz ve keşif kabiliyetinin en mükemmel ve sonsuz şekli Allah’ın ilminde bulunur.

Nurların Kaynağı Misali

Bir lamba odadaki eşyayı gösterir. Güneş dünyayı aydınlatır. Akıl manaları kavratır. Vahiy hakikati bildirir. Bütün bu nurların hepsi yaratılmıştır ve sınırlıdır. Bunların kaynağı olan Allah ise Nuru’l-Envar’dır. Kaynaktan gelen küçük bir parıltı bile bu kadar keşif ve aydınlatma yapıyorsa, nurların asıl sahibi olan Allah’ın ilmi elbette her şeyi kuşatır.

Ne derece **“نَافِذُ الْخَفَايَا”** ifadesi, “gizliliklerin içine nüfuz eden, saklı şeylere ulaşan” manasına gelir. Yani Allah için hiçbir perde perde değildir. Kalbin içi, niyetin özü, gecenin karanlığı, toprağın altı, rahmin içi, hücrenin merkezi, atomun yapısı, insanın sakladığı sırlar Allah’a gizli kalmaz. Çünkü gizlilik, mahlûkun sınırlı bakışına göredir; Allah’ın ilmine göre gizli diye bir şey yoktur.

Kalp Misali

Bir insan yüzünde tebessüm taşıyabilir; fakat içinde kin, korku, haset, ihlas veya muhabbet saklayabilir. İnsanlar dış yüzü görür, iç niyeti bilemez. Fakat Allah kalpte saklanana bilir. Kul kendi içindeki bazı niyetleri bile tam seçemezken, Allah o niyetin aslını, kaynağını, yönünü ve neticesini bilir. İşte “gizliliklere nüfuz eden” manası budur.

“عَالِمٌ بِالْأَسْرَارِ” ise “sırları bilen” demektir. Sır, başkasından saklanan şeydir. Fakat Allah için saklı sır yoktur. İnsan bir sözü söylemeden önce kalbinden geçirir; Allah onu bilir. Bir kul gece karanlığında bir amel işler; Allah onu bilir. Bir kimse niyetini insanlardan gizler; Allah

onu bilir. Çünkü Allah'ın ilmi zamana, mekâna, ışığa, sese, mesafeye ve vasıtaya muhtaç değildir.

Gece Misali

Karanlık bir gecede, kapalı bir odada, kimsenin görmediği bir yerde insan bir iş yapsa, insanlar onu bilmez. Kamera yoksa kayıt olmaz, şahit yoksa ispat edilemez. Fakat Allah'ın ilmi için karanlık perde değildir, kapalı oda engel değildir, mesafe uzaklık değildir. Gecenin karanlığı, insan gözünü kapatır; Allah'ın ilminden hiçbir şeyi saklamaz.

“Olacağı, bir derece anlaşıldı.”

Üstad burada “bir derece” diyor; çünkü Allah'ın ilmini ve ihatasını tam manasıyla kavramak insan aklının üstündedir. Biz sadece misallerle yaklaşıyoruz. Röntgenin nüfuzundan, ışığın aydınlatmasından, aklın kavrayışından, ilmin keşfinden hareketle bir derece anlarız ki, Allah'ın ilmi bütün bunların çok üstünde, sınırsız ve mutlak bir ihataya sahiptir.

Bir çocuk deniz kenarında bir damla suya bakıp denizin varlığını bir derece anlar. Ama denizin bütün derinliğini, canlılarını, akıntılarını ve genişliğini kuşatamaz. Biz de yaratılmış nurlardaki nüfuz ve keşif kabiliyetine bakarak Allah'ın ilminin ihatasını bir derece anlarız. Ama Allah'ın ilmini tam kavramak mümkün değildir; çünkü sınırlı akıl sınırsız ilmi kuşatamaz.

Öyle ise azameti, tam manasıyla ihata, nüfuz, şümulü iktiza ve istilzam eder.

Şimdi Üstad neticeye geliyor. Allah'ın azameti, yani sonsuz büyüklüğü, O'nun uzak kalmasını değil; her şeyi kuşatmasını gerektirir. İnsan bazen büyüklüğü yanlış anlar. “Çok büyük olan, küçük şeylere bakmaz” der. Hâlbuki bu mahlûka ait bir eksikliktir. Hakiki azamet, küçüğü ihmal etmek değil; küçüğü de büyüğü de aynı anda bilmek, görmek, idare etmek ve kuşatmaktır.

Sultan Misali

Bir sultan sadece başkentten haberdar olup sınırdaki köylerden habersizse, saltanatı eksiktir. Gerçek hâkimiyet, merkezden taşraya kadar bütün memleketin idaresini kuşatır. Allah'ın azameti ise sonsuzdur. O hâlde sadece galaksileri değil, bir hücrenin içindeki faaliyeti de; sadece dağları değil, kalpteki gizli niyeti de kuşatır.

“Tam manasıyla ihata...”

“İhata”, kuşatma demektir. Allah'ın ilmi her şeyi kuşatır. Dışı da içi de, öncesi de sonrası da, görüneni de görünmeyeni de, olmuşu da olacağı da O'nun ilmindedir. Bir şey Allah'ın ilminden dışarıda kalamaz. Çünkü dışarıda kalacak bir alan olsa, o alan Allah'ın azametine aykırı olurdu. Allah'ın azameti, tam ihatayı ister.

“Nüfuz...”

Allah’ın azameti sadece dıştan kuşatmayı değil, eşyanın en ince içine kadar nüfuz etmeyi de gerektirir. Allah dış kabuğu bilip içi bilmez denilemez. O, insanın bedenini bildiği gibi kalbini de bilir; amelini bildiği gibi niyetini de bilir; sözünü bildiği gibi sözün arkasındaki maksadı da bilir. Allah’ın ilmi kabukta kalmaz, en gizli hakikate kadar nüfuz eder.

“Şümülü iktiza ve istilzam eder.”

“Şümül”, her şeyi içine alma, kapsamlılık demektir. “İktiza ve istilzam eder” ise gerektirir, zorunlu kılar demektir. Yani Allah’ın azameti, ilminin, kudretinin ve tasarrufunun her şeyi kapsamasını zorunlu kılar. Küçük-büyük, açık-gizli, uzak-yakın, maddî-manevî, dış-iç hiçbir şey bu kuşatmanın dışında kalmaz.

İnsanın Nefsine Bakan Ders

Bu bahis insana çok kuvvetli bir ikaz verir: “Gizli kaldım” deme. “Kalbimden geçeni kimse bilmez” deme. “Küçük bir niyet, küçük bir vesvese, küçük bir günah, küçük bir hile görünmez” deme. Çünkü Allah Nâfizü’l-Hafâyâ’dır; gizliliklerin içine nüfuz eder. Âlimü’l-Esrâr’dır; sırları bilir. Sen kendinden bile sakladığın şeyi O’ndan saklayamazsın.

يَا بُنَيَّ إِنَّهَا إِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي
السَّمَوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللَّهُ ۖ إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ

“Yavrucuğum! Yaptığın iş, bir hardal tanesi ağırlığında bile olsa; bir kayanın içinde, yahut göklerde, yahut yerin içinde bulunsa, Allah onu getirir. Şüphesiz Allah Latîf’tir, Habîr’dir.” Lokmân, 31/16

Teselli Ciheti

Bu hakikat sadece korkutmaz; aynı zamanda teselli eder. İnsan bazen derdini kimseye anlatamaz, içindeki kırıklığı kimse bilmez, yaptığı küçük iyiliği kimse görmez, duasını kimse işitmez. Fakat Allah bilir. Karanlık gecede dökülen bir gözyaşı, kalpte saklanan bir pişmanlık, kimsenin görmediği bir ihlas, Allah’ın ilminden gizli kalmaz. Bu yüzden kul yalnız değildir.

وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ ۖ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ ۖ

فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ

“Kullarım sana beni sorduklarında bilsinler ki şüphesiz ben yakınımla. Bana dua edenin duasına, bana dua ettiği zaman icabet ederim. Öyleyse onlar da benim davetime uysunlar ve bana iman etsinler ki doğru yolu bulsunlar.”

Bakara, 2/186

Senin derdin küçük olabilir; fakat Allah'ın rahmeti küçük değildir. Duan sessiz olabilir; fakat Allah'a uzak değildir. Kalbindeki pişmanlık, gözündeki yaş, dilindeki fısıltı, gecenin karanlığında yaptığın gizli niyaz kaybolmaz. Çünkü Allah buyuruyor: **فَإِنِّي قَرِيبٌ** – **“Ben yakınımla.”**

Netice

Üstad'ın bu parçada verdiği ders şudur: Maddî ve kesif olan şeyler ince ve gizli hakikatleri idrak edemez; fakat nuranî ve latif olan şeyler gizlilere daha çok nüfuz eder. Mümkünatta bile böyleyse, bütün nurların kaynağı olan Allah'ın ilmi elbette her gizliyi kuşatır, her sırrı bilir, her şeyin içine nüfuz eder. O hâlde Allah'ın azameti uzaklık değil, ihata ister; gaflet değil, şümül ister; dışta kalmak değil, her şeyi içiyle dışıyla bilmek ve idare etmek ister.